

WIESŁAW BAR OFMConv

OCHRONA DÓBR KULTURY W PRAWIE KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO

Rok Wielkiego Jubileuszu stwarza okazję do wielu inicjatyw. Wśród nich nie zabrakło tych na rzecz ochrony i promocji dóbr kultury, będących w posiadaniu Kościoła. Wyrazem tego jest powołanie Komisji Artystyczno-Kulturalnej Wielkiego Jubileuszu i temat II Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury w 1997 r. – *Kościelne dobra kultury a przygotowania do Jubileuszu*¹.

Problematyka ochrony dóbr kultury w aspekcie historycznym i prawnym była już podejmowana w czasie sesji naukowych organizowanych przez Ośrodek, o czym świadczą publikacje, m.in. E. Przekopa², Z. Bielanowicza³, K. Burka⁴, B. Skrzydlewskiej⁵. Dlatego w niniejszym przedłożeniu trudno nie powtórzyć tego, o czym już pisano, zwłaszcza gdy chodzi o uregulowania podstawowe; postaram się zwrócić główną uwagę na sprawy, które nie znalazły się m.in. w wymienionych publikacjach.

Dr Wiesław BAR OFMConv – adiunkt Katedry Prawa Kanonizacyjnego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL; adres do korespondencji: bar@afmconv.opoka.org.pl.

¹ Zob. „L'Osservatore Romano” 1997, nr 12, s. 4-5.

² *Kościelna ochrona zabytków i dóbr kultury według Kodeksu Prawa Kanonicznego papieża Jana Pawła*, ABMK 54(1987), s. 30-40.

³ *Muzeum Diecezjalne – nerw i opcja kultury Kościoła*, tamże, s. 51-60.

⁴ *Muzeum Diecezjalne – wspólnota dzieł i ludzi*, tamże, s. 61-70.

⁵ *Ochrona zabytków sztuki na podstawie dokumentów kościelnych*, tamże 67(1997), s. 33-40.

I. TROSKA O DZIEDZICTWO KULTURALNE NA FORUM OGÓLNOKOŚCIELNYM

1. ROLA STRUKTUR KOŚCIELNYCH

Jan Paweł II listem apostolskim w formie motu proprio *Inde a Pontificatus Nostrī initio*⁶ ustanowił Papieską Komisję ds. Kościelnych Dóbr Kultury (*Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa*). Powstała ona wskutek przekształceń w Papieskiej Komisji dla Zachowania Patrimonium Artystycznego i Historycznego Kościoła, utworzonej 1 marca 1989 r., tj. z chwilą wejścia w życie przepisów Konstytucji Apostolskiej *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r.⁷

Po ostatniej reformie struktur Komisja zachowała kompetencje określone w artykułach 100-103 tejże Konstytucji, ale otrzymała autonomię z własnym przewodniczącym i sekretarzem. Ich pozycję w praktyce ugruntowuje *Regulamin Generalny Kurii Rzymskiej* z 30 kwietnia 1999 r., obowiązujący od 1 lipca 1999 r.⁸ Do urzędników wyższych Kurii Rzymskiej obok przewodniczącego zaliczony został sekretarz Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury⁹.

Głównym celem Komisji jest animowanie aktywności w Kościele w zakresie konserwacji, rekonstrukcji i wytwarzania dóbr kultury, zwłaszcza tych o wartości artystycznej i historycznej, przechowywanych w muzeach, gromadzonych w archiwach i bibliotekach. Swoją pomocą Komisja ma służyć Kościołom lokalnym¹⁰.

⁶ *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Pontificium Consilium de Cultura et Pontificium Consilium pro Dialogo cum non credentibus in unum rediguntur*, „*Inde a Pontificatus Nostrī initio*”, AAS 85(1993), s. 549-552.

⁷ J o a n n e s P a u l u s pp. II, *Constitutio Ap. „Pastor bonus”*, AAS 80(1988), s. 841-912.

⁸ *Regolamento Generale della Curia Romana*, AAS 91(1999), s. 629-687; zob. A. V i a n a, *Aprobatio in forma specifica. El Regolamento General de la Curia Romana de 1999*, „*Ius Canonicum*” 40(2000), s. 209-228.

⁹ Tamże, art. 3; zob. J o a n n e s P a u l u s pp. II, *Constitutio Ap. „Pastor bonus”*, art. 3, § 1.

¹⁰ *Annuario Pontificio per l'anno 2000*, Citta del Vaticano 2000, p. 1976 (dalej: AnPont 2000), zob. J o a n n e s P a u l u s pp. II, *Litterae Apostolicae*, p. 549; *Conservazione e valorizzazione dei beni culturali ecclesiastici. Atti del Convegno, Padova 7 Ottobre 1989*, Venezia b. r. w.; *I beni culturali ecclesiastici nel rapporto Chiesa-Stato. Atti del VI Convegno regionale d'arte sacra, San Severo 15-16 giugno 1990*, a cura di R. Pasquandera, San Severo 1991.

Jan Paweł II 25 września 1997 r. w przesłaniu do uczestników II Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury przypomniał: „Macie zachowywać pamięć przeszłości i chronić widzialne pamiątki ducha przez nieustanną i systematyczną pracę, zmierzającą do ich katalogowania, konserwowania, restaurowania i obrony. Należy nakłonić wszystkie osoby odpowiedzialne za tę dziedzinę do podjęcia tego zadania o pierwszorzędym znaczeniu, aby zostało wykonane z gorliwością, jakiej domaga się ochrona dóbr wspólnoty wierzących, wszyscy zatem powinni je cenić i znać [...] Trzeba też podkreślić wagę parafialnych, diecezjalnych i regionalnych muzeów kościelnych...”¹¹.

Rok wcześniej, 12 października 1996 r., w przemówieniu do członków tej Komisji Papież określił, czym są dobra kultury Kościoła katolickiego. Jest to przede wszystkim dziedzictwo artystyczne z zakresu malarstwa, rzeźby, architektury, mozaiki i muzyki. Należą do nich miejsca wypełniania misji Kościoła. Do nich zalicza się też księgi zgromadzone w bibliotekach kościelnych i dokumenty historyczne strzeżone w archiwach wspólnot kościelnych; w końcu: dzieła literackie, teatralne, kinematograficzne i wytwory środków masowego przekazu¹².

Na czele Komisji stoi aktualnie abp F. Marchisano; ma ona 29 członków (wśród nich bp Jan Śrutwa), sekretarza i podsekretarza, 6 urzędników oraz 41 konsultorów (z p. Kingą Perzyńską)¹³. Dla wypełnienia swych zadań utrzymuje kontakty z innymi dykasteriami¹⁴ i z organizacjami międzynarodowymi: z Unią Europejską, Parlamentem Europejskim¹⁵, UNESCO, Centralnym Instytutem ds. Katalogu i Dokumentacji, Centralnym Instytutem ds. Restauracji. Wydała też kilka dokumentów z zakresu interesującej nas problematyki: w marcu 1994 r. o bibliotekach kościelnych w misji Kościoła, w kwietniu tegoż roku o związku dziedzictwa kulturowego Kościoła z życiem

¹¹ J a n P a w e ł I I, *Sztuka i kultura w służbie ewangelizacji*, „L'Osservatore Romano” 1997, nr 12, s. 5.

¹² AnPont 2000, s. 1976.

¹³ AnPont 2000, s. 1353-1355; według danych ze stron internetowych – www.vatican.va z 13 września 2000 r. Komisja liczy 16 członków i 26 konsultorów; brak jest jednak danych o dacie ostatniej aktualizacji.

¹⁴ Zob. np. *I santuari eredi e protagonisti nella cultura d'Europa. Atti del 2 Congresso Europeo su Santuarii e Pellegrinaggi, Pompei 17-21 novembre 1998*, Citta del Vaticano 1999. Między innymi wskazano na potrzebę kursów formacyjnych już w seminariach.

¹⁵ Zob. M. F r i g o, *La protezione dei beni culturali nel diritto internazionale*, Milano 1986; *El patrimonio cultural en el Consejo de Europa. Texto, conceptos y concordancias*, ed. F. Morendo de Barreda, Fundación Hispania Nostra 1999, ss. 684.

zakonnym¹⁶, w lutym 1997 r. list okólny na temat pastoralnej funkcji archiwów kościelnych¹⁷ oraz na temat obrotu skradzionymi dobrami kultury kościelnej¹⁸, czemu była też poświęcona specjalna konferencja międzynarodowa w dniach 28-30 kwietnia 1998 r. w Rzymie¹⁹.

Oczywiście, aktualne pozostają wcześniejsze wskazania zawarte np. w Instrukcji z 15 października 1992 r. o ewangelizacyjnej roli sztuki kościelnej, będącej przedmiotem refleksji na sympozjum 6-7 października 1993 r.²⁰, czy też normy posoborowe, zawarte zwłaszcza w Instrukcji Wykonawczej *Inter Oecumenici* z dnia 26 września 1964 r.²¹, Instrukcji Kongregacji Obrzędów *Eucharisticum Mysterium* z dnia 25 maja 1967 r.²², Instrukcji Wykonawczej *Liturgicae instaurationes* z 5 września 1970 r.²³, Okólniku Kongregacji Spraw Duchowieństwa *De cura patriomonii historico-artistici Ecclesiae* z 11 kwietnia 1971 r.²⁴, o ile poszczególne przepisy nie zostały zmienione późniejszymi aktami prawnymi.

2. REGULACJE PRAWNE

ZAWARTE W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 R.

Podkreślając postęp w kanonicznej ochronie zabytków, komentatorzy zauważają brak usystematyzowanych norm w tym zakresie²⁵. Jednak, jeśli weźmiemy pod uwagę podstawową strukturę Kodeksu Prawa Kanonicznego promulgowanego przez papieża Jana Pawła II 25 stycznia 1983 r.²⁶, nie

¹⁶ Vatican web.site.htm – *Pontificia Comisión para los Bienes Culturales*, p. 1.

¹⁷ Zob. „Wiadomości Archidiecezji Katowickiej” 1998, s. 91-96.

¹⁸ Zob. Z. O s s o w s k i, *Czy początek końca*, www.ookz.com.pl/ochronai/0599/ossowsk3.htm.

¹⁹ Zob. P. O g r o d z k i, *Nielegalny obrót dobrami kultury. IV międzynarodowa konferencja. Rzym 28-30 IV 1998*, „Ochrona i Konserwacja Zabytków” 1998, z. 7, s. 109-110.

²⁰ Zob. R. K n a p i ń s k i, *Ewangelizacyjna rola sztuki kościelnej w świetle instrukcji Papieskiej Komisji ds. Zachowania Dziedzictwa Artystycznego i Historycznego Kościoła z dnia 15 października 1992 r.*, ABMK 63(1994), s. 109-116.

²¹ AAS 56(1964), s. 897 n.

²² Tamże 59(1967), s. 442-448, zwł. nr 24.

²³ Tamże 62(1970), s. 692-704, zwł. nr 10.

²⁴ Tamże 63(1971), s. 315-317.

²⁵ Zob. np. P r z e k o p, dz. cyt., s. 30; J. N i c i ń s k a, *Status prawny muzeum diecezjalnego sztuki religijnej w Lublinie*, Lublin 1990, mps, KUL KPW, sygn. 029; por. M. Z o t t a, M. F a u s t a, *Amministrazione pubblica e beni ecclesiastici. L'amministrazione del patrimonio ecclesiastico negli accordi di Villa Madama*, Torino 1998.

²⁶ Konstytucją ap. *Sacrae disciplinae leges*. Zob. też komentarze do Kodeksu, w materii będącej przedmiotem naszego zainteresowania: A. D e S o u s a C o s t a, *Commento al*.

wydaje się to zastrzeżenie uzasadnione, gdyż przy takiej próbie regulacji nastąpiłoby jeszcze większe pomieszczenie materii (np. sankcji karnych z prawem majątkowym) i wielokrotne powtarzanie tych samych przepisów. Stosowne odwoływanie się do norm zawartych w innych księgach Kodeksu uważam za wystarczające.

Za podstawową normę w zakresie kościelnej ochrony zabytków i dóbr kultury uchodzi zawarta w kan. 1292 norma dotycząca alienacji. Alienacja (*alienatio*) to akt prawny, wskutek którego następuje przeniesienie prawa własności na inną osobę fizyczną lub prawną²⁷. O ile majątek stały może być alienowany, jeśli jego wartość nie przekracza kwoty minimalnej (*summa minima*) ustalonej przez Konferencję Biskupów danego kraju oraz za zgodą biskupa diecezjalnego lub kompetentnej władzy zakonnej zgodnie z własnym prawem (zob. kan. 638 § 3-4), albo gdy mieści się w kwocie pośredniej (*summa intermedia*), o tyle przepisów tych nie wolno stosować w przypadku rzeczy kosztownych ze względów artystycznych lub historycznych. Na alienację takich dóbr potrzebna jest ponadto zgoda Stolicy Apostolskiej (kan. 1292 § 2, zob. kan. 1190). Gdyby chodziło o rzecz podzielną (*res divisibilis*), nie tylko w sensie fizycznym, ale i moralnym (np. księgozbiór, kolekcja), w prośbie o zgodę na alienację trzeba podać części wcześniej alienowane. Przy braku takiej informacji w prośbie, nawet gdyby zezwolenie zostało wydane, z mocy prawa jest nieważne (kan. 1293 § 3). Przepis ten ma zapobiec alienowaniu rzeczy „w częściach”, z pominięciem prawnych obostrzeń o pozwoleniach. Do dokonania każdej alienacji potrzebna jest zgoda rady ds. ekonomicznych i kolegium konsultorów, w przypadku zakonów zgoda rady wyższego przełożonego, wyrażona po uprzedniej ocenie rzeczy przeznaczonej do alienacji przez rzeczoznawców (kan. 1293 § 1). Gdy chodzi o przedmioty cenne ze względu na walory artystyczne i historyczne mają też zastosowanie przepisy szczegółowe zawarte w Okólniku Kongregacji Spraw Duchowieństwa z 11 kwietnia 1971 r., polecające biskupowi przedstawienie wraz z prośbą do Stolicy Apostolskiej stanowisk (*vot*) Komisji ds. Sztuki Sakralnej oraz Ko-

CIC, Universita Urbaniana 1985, pp. 283-286; L. C h i a p e t t a, *Il Codice di Diritto Canonico. Commentario giuridico-pastorale*, vol. I, Napoli 1988, pp. 570-576; J. I. A r r i e t a, *Codice di diritto canonico Rd. Bilingue commentata*, vol. I, Libri I-II-III, a cura di P. Lombardia e J. I. Arietta, Ed. Logos 1986, pp. 376-379; J. M. P i ñ e r o C a r r i o n, *La Ley de la Iglesia, I, Coleccion sintesis*, Soc. Atenas 1986, pp. 494-497; A. C e l e g h i n, *L'archivio diocesano nel C.I.C.*, „L'Amico del Clero” 1990, pp. 276-283, 314-331.

²⁷ Zob. T. P a w l u k, *Kodeks Prawa Kanonicznego według Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 28-30, 50, 136, 355; *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. IV, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1987, s. 84-93.

misji Liturgii Świętej, zaś w uzasadnionych przypadkach także Komisji Muzyki Kościelnej. Poleca się też uwzględnić przepisy prawa państwowego²⁸.

Gdyby nie zachowano przepisanych formalności kanonicznych, w przypadku alienacji ważnych w świetle prawa cywilnego danego kraju, kompetentna władza kościelna (tj. ta, której przysługuje prawo wydania pisemnego zezwolenia na ważną alienację), podejmuje decyzję o wniesieniu do sądu kościelnego lub cywilnego skargi osobowej lub rzeczowej (kan. 1296). W skardze osobowej (*actio personalis*) pozwanym jest osoba, która dokonała bezprawnie alienacji, a nawet jej spadkobiercy, natomiast skarga rzeczowa skierowana jest przeciwko posiadaczowi rzeczy i żądanie dotyczy zwrotu rzeczy. Z kolei pozwany posiadacz rzeczy może wnieść skargę przeciwko bezprawnie alienującemu o zwrot zapłaty wraz z kosztami²⁹. Ponadto przeciwko alienującemu bezprawnie dobra kościelne, w tym rzeczy cenne, można wnieść skargę karną (kan. 1377).

Aby znana była lokalizacja przedmiotów, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., za Kodeksem z 1917 r. (kan. 1522, n. 2-3), poleca prowadzenie ścisłych inwentarzy, stale aktualizowanych. Jeden egzemplarz powinien być przechowywany w archiwum zarządu, drugi zaś w archiwum kurii (kan. 1283, n. 3). Nadal aktualne jest zalecenie Okólnika *De cura patrimonii*, by kurie jeden egzemplarz przesyłały do Biblioteki Apostolskiej w Watykanie.

Ważnym momentem weryfikacji inwentarza winny być wizytacje oraz przekazywanie zarządu: „Zanim zarządcy obejmą swoje zadanie: [...] 2 należy sporządzić dokładny i szczegółowy inwentarz, który winni oni (zdający, przyjmujący, biskup lub jego delegat) podpisać, rzeczy nieruchomości, ruchomych czy to kosztownych, czy należących do dóbr kultury, czy też innych, z opisem ich wartości, a sporządzony należy zweryfikować” (kan. 1283, n. 2). Zwraca uwagę nakaz, by w takim inwentarzu były ujęte nie tylko *res pretiose*, ale również to wszystko, co w jakikolwiek sposób zalicza się do dóbr kultury.

Nie tylko wykazy mają być aktualne i staranne. Powtórzona została norma z poprzedniego Kodeksu, że wszyscy, do których to należy, mają się troszczyć o utrzymanie w kościołach takiej czystości i piękna, jakie przystoją Do-

²⁸ Okólnik dwukrotnie przypomina obowiązek zachowania przepisów państwowych (nr 4 i 7), polecając współdziałanie z władzą świecką w zakresie ochrony zabytków. Wyższość kościelnej ochrony odnosi się tylko do dóbr kultury służących kultowi. Zob. Santa Sede, *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici*, editae, collegit, digessit notisque omavit X. Ochoa, vol. I-IV, Roma 1966 – vol. IV, *Leges annis 1969-1972*, n. 3964, col. 5990, p. 7; W. C o r t e s e, *Lezioni di le, gislazione dei beni culturali*, Padova 1997.

²⁹ P a w l u k, dz. cyt., s. 52-53.

mowi Bożemu i nie dopuszczać do tego, by działo się w nich coś obcego świętości miejsca (KPK 1983, kan. 1220 § 1), oraz dodana nowa, że dla ochrony rzeczy świętych i cennych należy okazywać właściwą troskę o konserwację i zastosować odpowiednie środki bezpieczeństwa (kan. 1220 § 2). Należy przy tym stosować się do przepisów szczegółowych, w tym zakresie do norm zawartych w okólnikach z 6 stycznia 1961 r. i 11 kwietnia 1971 r.³⁰

Ważne miejsce w kościelnym kulcie publicznym (zob. kan. 834 i 1187) mają obrazy, figury i relikwie świętych. Odgrywają one znaczącą rolę w pobożności chrześcijańskiej³¹. Są to często przedstawienia o dużych walorach historycznych, artystycznych lub kultowych. Dlatego prawodawca nakazuje szczególną dbałość bez względu na to, czy się znajdują w kościołach czy w oratoriach. Jeśli wymagają naprawy, nie mogą być poddawane restauracjom bez pisemnego zezwolenia właściwego ordynariusza – biskupa diecezjalnego, zrównanego z nim w prawach (zob. kan. 381 § 2 i 368) czy też wyższego przełożonego zakonnego (zob. kan. 134 § 1). Tenże nie powinien wydawać zgody bez wcześniejszego zaciągnięcia zdania biegłych (kan. 1189). Ponieważ często nagromadzenie wot sztuki ludowej, dokumentów pobożności występuje w sanktuariach, nie pominięto kwestii ich bezpiecznego strzeżenia, przy regulacji sprawy miejsc świętych (kan. 1234). W odniesieniu do wyżej wymienionych przedmiotów mają zastosowanie również normy kanonów wcześniej prezentowanych (1220 § 2, 1283 n. 2-3, 1292 § 2) oraz 1270 i 1192 § 2 i 3: „Relikwie znaczne... (i obrazy) doznające wielkiej czci ze strony wiernych, nie mogą być w jakikolwiek sposób ważnie alienowane ani też na stałe przenoszone bez zezwolenia Stolicy Apostolskiej”.

Poprzedni Kodeks polecał administratorom majątku kościelnego wypełniać swój zarząd z pilnością dobrego ojca rodziny (kan. 1523 n. 1); główna odpowiedzialność spoczywa na rektorach kościołów, którzy zadania swoje wypełniają pod nadzorem ordynariuszy (kan. 562, por. KPK 1917 kan. 485).

Zarówno Kodeks z 1917 r., jak i obecnie obowiązujący wprost nie mówią o muzeach, ale wskazują na funkcje jemu przynależące. Doktrynalne podstawy wymienionych wyżej norm znajdują się m.in. w rozdziale VII Soborowej Konstytucji o Liturgii *Sacrosanctum Concilium*, promulgowanej przez papieża Pawła VI 4 grudnia 1963 r.

³⁰ Zob. C h i a p e t t a, dz. cyt., p. 335, n. 4023.

³¹ Na temat podstaw tego kultu zob. DS, nn. 447, 581, 600-608, 653-656, 1269, 1181-1826; Konstytucja Soborowa *Sacrosanctum Concilium*, nr 125 i *Institutio Generalis Missalis Romani*, nr 278.

Obowiązujący Kodeks Prawa Kanonicznego podejmuje również tradycję³² w zakresie archiwów kościelnych, „które są tabernakulum pamięci wspólnot chrześcijańskich i narzędziami nowej ewangelizacji”³³. Zapisy w tej materii zawarte są w kan. 486-491 oraz 535³⁴. Najważniejsza zmiana w dotychczasowych przepisach dotyczy wyodrębnienia – obok archiwów bieżących i tajnych – kategorii archiwów historycznych (kan. 491). Istnieje obowiązek utworzenia takich w każdej diecezji (§ 2); w nich mają być strzeżone akty i dokumenty diecezjalne oraz mają być gromadzone, po jednym egzemplarzu, katalogi lub inwentarze poszczególnych instytucji w diecezji (§ 1). Zasoby historyczne winny być również wydzielone w archiwach parafialnych. Przepisy szczegółowe wydaje Konferencja Episkopatu lub biskup diecezjalny (kan. 491 § 3, kan. 535 i 555).

Chociaż nowy Kodeks traktuje bezpośrednio o archiwach diecezjalnych, to naturalnie przepisy te stosuje się, z odpowiednią adaptacją, do innych jednostek organizacyjnych w Kościele, w tym do archiwów zakonnych³⁵. Do nich też odnoszą się zalecenia listu okólnego Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury z 7 lutego 1997 r. W tytule dokumentu użyto sformułowania ogólnego „archiwa kościelne”, zaś w uwagach do norm zawartych w Kodeksie stwierdza się wprost: „Organizacja archiwum diecezjalnego może być wzorem dla innych jednostek kościelnych i stowarzyszeń życia konsekrowanego, działających na terenie diecezji” (nr 2, s. 93). Do archiwum historycznego można przyjmować zbiory archiwów prywatnych lub słabo zabezpieczonych, zawsze po sporządzeniu stosownej umowy.

Kierownikami tych archiwów winny być osoby kompetentne, otwarte na współpracę z ekspertami od zagadnień szczegółowych. Wszak archiwa kościelne stanowią część dziedzictwa narodowego, choć w ramach własnej auto-

³² Papież Sykstus V (1585-1590) utworzył Generalne Archiwum Kościelne z siedzibą w Pałacu Apostolskim, papież Benedykt XIII (1724-1730) Konst. Ap. *Maxima vigilantia* polecił utworzenie archiwów w każdej diecezji. Zob. F. D’O s t i l i o, *Gli archivi e le biblioteche nella legislazione francescano-conventuale*, w: *Archivi – Biblioteche – Beni e Centri Culturali. Atti del Convegno Assisi, 19-21 settembre 1990*, Assisi 1991, p. 395-398; E. S a s t r e S a n t o s, *Ensayo de bibliografía orgánica de archivística eclesiástica*, Madrid 1989. Przemówienia papieskie i przesłania zob. *Discorsi e messaggi dei Sommi Pontefici*, „Archiva Ecclesiae” 24-25(1981-1982), p. 37-60.

³³ *List okólny Papieskiej Komisji z 7 lutego 1997 r. nt. pastoralnej funkcji archiwów kościelnych (wstęp)*.

³⁴ Zob. G. B a d i n i, *Archivi e Chiesa. Lineamenti di archivística eclesiastica e religiosa*, Bologna 1984; R. M a c e r a t i n i, *La legislazione canonica e gli archivi ecclesiastici*, Mucchi ed., b. m. w. 1992.

³⁵ D’O s t i l i o, dz. cyt., p. 400.

nomii. Obowiązuje tu więc norma kodeksowa: „Ustawy państwowe, do których odsyła prawo kościelne, należy zachować w prawie kanonicznym, na ile nie są przeciwne prawu Bożemu i o ile prawo kanoniczne czego innego nie zastrzega” (kan. 22)³⁶. Poleca się więc publikować przepisy dotyczące archiwów kościelnych i harmonizować z przepisami państwowymi oraz wydać wspólne normy dla archiwów parafialnych i innych³⁷.

W Kodeksie z 1983 r. nie ma żadnych norm traktujących wprost o bibliotekach³⁸. Obowiązują jednak przepisy zawarte w dokumentach posoborowych – w Instrukcji *Inter Oecumenici*³⁹, motu proprio *Ecclesiae Sanctae II*⁴⁰ oraz wspomniany już List Okólny Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury z 1994 r. Według listu tejże z 1997 r. również przy archiwach historycznych „pożądana jest biblioteka podręczna złożona z dzieł traktujących o historii Kościoła i o instytucjach kościelnych w aspekcie historyczno-prawnym” (nr 3).

II. KOŚCIELNA OCHRONA DZIEDZICTWA KULTURALNEGO W POLSCE

1. JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE SŁUŻĄCE TEJ TROSCE I ICH ZADANIA

Według obowiązującego *Statutu Konferencji Episkopatu Polski* uchwalonego we wrześniu 1995 r. w jej strukturę wchodzi Komisje, Rady i Zespoły (art. 4). Wśród nich jest Rada ds. Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowe-

³⁶ Zob. G. B o n i, *La rilevanza del diritto dello Stato nell'ordinamento canonico. In particolare la canonizatio legum civilium*, Milano 1998; rec.: „Ius Canonicum” 40(2000), p. 332-336; *Beni culturali di interesse religioso. Legislazione dello Stato ed esigenze di carattere confessionale*, ed. G. Feliciani, Bologna 1995; *I beni culturali ecclesiastici nel rapporto Chiesa – Stato. Atti del VI Convegno regionale d'arte sacra, San Severo 15-16 giugno 1990*, a cura di R. Pasquandera, San Severo 1991.

³⁷ List okólny z 7 lutego 1997 r., nr 3.

³⁸ Podobnie jak w KPK z 1917 r. W tradycji rzymskiej Kościoła to, co dotyczy archiwum, odnoszono do bibliotek, także po utworzeniu Biblioteki Watykańskiej przez papieża Mikołaja V (1447-1455). Na temat ówczesnych norm zob. D' O s t i l i o, dz. cyt., p. 398-399.

³⁹ AAS 56(1964), s. 887-900; w dekrecie Soboru *Presbyterorum ordinis* mamy odniesienie do bibliotek w kontekście formacji kleryków i duchownych (cz. III, nr 19).

⁴⁰ AAS 58(1966), s. 757-787.

go⁴¹. Mają do niej zastosowanie art. 42-46 Statutu Konferencji Episkopatu Polski. Przewodniczącego Rady wybiera na 5 lat zebranie plenarne spośród członków Konferencji (art. 44)⁴², tenże proponuje skład Rady, a zatwierdza zebranie plenarne (art. 45)⁴³. Rada wspomaga Konferencję w jej pracy i wykonywaniu decyzji (art. 42).

Ponadto w każdej diecezji ma być powołana przez biskupa specjalna komisja, mająca współpracować z władzami państwowymi „w celu ochrony znajdujących się w obiektach sakralnych i kościelnych dóbr kultury o ogólnonarodowym znaczeniu oraz dokumentów archiwalnych o wartości historycznej i artystycznej” (art. 25 u. 1). Istnienie takiej komisji jest zobowiązaniem z prawa międzynarodowego – z umowy konkordatowej, podpisanej między Rzeczpospolitą Polską i Stolicą Apostolską 28 lipca 1993 r. Strony zobowiązały się do negocjacji w celu ustalenia zasad udostępniania dóbr kultury będących własnością lub pozostających we władaniu Kościoła (u. 2)⁴⁴. Warto przy tym przypomnieć, że obowiązek ustanowienia w każdej diecezji komisji do spraw sztuki kościelnej nałożony został w Konstytucji *Sacrosanctum Concilium* (nr 46).

2. UNORMOWANIA SZCZEGÓŁOWE

Posoborowe dokumenty duszpastersko-liturgiczne w omawianej materii były wielokrotnie przedmiotem refleksji, dlatego teraz ograniczam się do ich przypomnienia:

1. Instrukcja Episkopatu Polski o ochronie zabytków i kierunkach rozwoju sztuki kościelnej (16 kwietnia 1966 r.);
2. Konserwacja i zabezpieczenie zabytków sztuki kościelnej (17 czerwca 1970 r.);

⁴¹ Według statutu z 1969 r. istniała Komisja Konserwacji Zabytków, według statutu z 1986 r. – Komisja Sztuki Kościelnej.

⁴² Aktualnie jest nim bp Jan Śrutwa.

⁴³ Członkowie: bp Jan Kopiec, bp Jan Tyrawa, bp Jan Wieczorek; konsultorzy: prof. Wojciech Kurpik, ks. Wiesław Niewęglowski, ks. Andrzej Przekaziński, ks. prof. Marek Zahajkiewicz, Krzysztof Zanussi, ks. Marian Zieloniok. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, 1999, nr 3, s. 120.

⁴⁴ Zob. J. K r u k o w s k i, *Konkordat polski. Znaczenie i realizacja*, Lublin 1999, s. 179-181; *Archiwa diecezjalne w powojennym czterdziestoleciu (1945-1985)*, ABMK 53 (1986); por. L. S c a l e r a, *Beni culturali e nuovo concordato*, Milano 1990.

3. Normy postępowania w sprawach sztuki kościelnej wydane przez Konferencję Episkopatu Polski (25 stycznia 1973 r.);

4. Wskazania konserwatorskie Komisji ds. Sztuki Kościelnej;

5. Instrukcja Komisji Episkopatu ds. Sztuki Kościelnej o ochronie cmentarzy (1987 r.)⁴⁵;

6. Statut Muzeum Diecezjalnego (ramowy; 18 listopada 1976 r.).

Skoncentrujmy naszą uwagę na problematyce ochrony dziedzictwa kulturowego Kościoła w dokumentach polskich synodów po Soborze Watykańskim II.

a) Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999)

Kwestii ochrony i konserwacji zabytków oraz muzeom poświęcony jest fragment dokumentu *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* (nry 66, 68-70)⁴⁶. Tekst przyjęty i przekazany do potwierdzenia Stolicy Apostolskiej jest zdecydowanie bliższy propozycji roboczej z 1991 r.⁴⁷ niż projektowi dokumentu końcowego Synodu z 1998 r.⁴⁸ Jest to wynikiem przyjętej metody pracy nad projektami dokumentów końcowych: połączeniem zagadnienia kultury z kwestią ewangelizacji środków społecznego przekazu oraz powierzenie opracowania dokumentu diecezji łódzkiej i komisji, w której przewagę zyskała opcja na rzecz zaangażowania w mass media⁴⁹.

⁴⁵ Zob. *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966-1993)*, oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1994, s. 299-348. Do p. 4 por. Consulta per i Beni Culturali Ecclesiastici delle Tre Venezie, *Vademecum per gli operatori nei Beni Culturali Ecclesiastici* (a cura di C. Bellinatti e I. Cacciavillani), Padova 1990.

⁴⁶ *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, s. 87-106. Tekst przyjęty, ale jeszcze nie zatwierdzony przez Stolicę Apostolską. Zob. *Pierwszy Polski Synod Plenarny*, Częstochowa 1936. Synod ten w uchwale nr 143 postanowił: „Odnawianie, przerabianie i usuwanie przedmiotów należących do wewnętrznego urządzenia Kościoła lub Kaplicy a mających wartość historyczną lub artystyczną, jak ołtarze i obrazy zabytkowe, figury, pomniki, ambony itp. uzależnia się od pozwolenia biskupa, który powożmie swą decyzję zgodnie ze zdaniem komisji przewidzianej w art. XIV Konkordatu”.

⁴⁷ *Kościół w Polsce wobec problemów kultury*, w: *II Polski Synod Plenarny. Teksty robocze*, Poznań-Warszawa 1991, s. 320-321.

⁴⁸ *Ewangelizacja kultury i mass mediów*, „Kurier Synodalny. Wydanie specjalne”, 1-2(46-47)/98, s. 48-53.

⁴⁹ Komisję redakcyjną tworzyli: ks. bp Bohdan Bejze, ks. bp Adam Lepa, prof. Franciszek Adamski, prof. Olga Czarniewska, o. prof. Leon Dyczewski, ks. dr Aleksander Janeczek, prof. Maria Kamińska, prof. Jerzy Porądecki. W cz. II *Rozeznanie socjologiczne* stwierdza się, że o mecenacie Kościoła świadczy choćby to, że „wiele świątyń i klasztorów w Polsce przypo-

W dokumencie synodalnym akcentuje się, że ochrona zabytków polega na inwentaryzacji oraz na zabezpieczeniu. Określa się jednoznacznie osoby szczególnie odpowiedzialne za zabytki sztuki kościelnej; są nimi proboszczowie i rektorzy kościołów o takich walorach. Stwierdza się również stanowczo, że przepisy „ustawy państwowej o ochronie zabytków obowiązują ich w sumieniu, gdyż są wyrazem wspólnej troski obywatelskiej o ocalenie patrimonium narodowego tak bezlitośnie niszczonego przez wojny, pożary, wandalizm i grabieże, a także zaniedbania ze strony osób odpowiedzialnych”⁵⁰.

W tekście roboczym z 1991 r. zawarta była struktura nadzoru nad konserwacjami z ramienia Kościoła oraz obowiązek utrzymywania kontaktu z konserwatorem diecezjalnym, komisją diecezjalną do spraw sztuki kościelnej, z odpowiednią komisją Episkopatu Polski i papieską. W dokumencie końcowym wymienia się tylko konserwatora diecezjalnego, a to w związku z zakazem rozpoczynania jakichkolwiek prac przy obiekcie zabytkowym bez uzyskania zgody tegoż. Przy czym adresatem normy są proboszczowie, a więc nastąpiło ograniczenie podmiotów (nie każdy kustosz – w wielu wypadkach stróż zabytku – jest także proboszczem). Lepszy był tekst z 1991 r.: „Żadnemu rządcy kościoła nie wolno...” itd.⁵¹

W nim też podkreślano świadomość odpowiedzialności za skarby sztuki dawnej i braki w praktycznej opiece nad zabytkami. Wskazywano na konieczność współpracy ze świeckimi w stosowaniu zasad ochrony zabytków, poczynając od szczebla parafii⁵². W dokumencie końcowym z 1999 r. akcent położono na formację kleryków w ramach przedmiotu historia sztuki, w którym specjalne zajęcia należy przeznaczyć na sprawy konserwacji zabytków sztuki kościelnej, przy czym powinny „być one poszerzone o wizyty w pracowniach konserwacji zabytków, aby uświadomić alumnom, jak skomplikowane i kosztowne są specjalistyczne zabiegi, które często nie byłyby konieczne, gdyby przestrzegano zasady ochrony zabytków”. Dla uzyskania prawidłowych wyników konserwacji osoby zaangażowane w jej przeprowa-

mina dziś bogate muzea sztuki” (tamże, s. 52, nr 57). W nrze 62 zawarto informację, że w diecezjach trwa inwentaryzacja dzieł sztuki, będących własnością Kościoła w Polsce. Natomiast w cz. IV. *Statuty synodalne* zawarto jeden ogólny zapis: „Dziedzictwo kultury religijnej i narodowej, będące własnością Kościoła należy otoczyć specjalną troską. Wyrazi się to przede wszystkim w zapewnieniu zabytkom fachowej konserwacji i bezpieczeństwa” (tamże, s. 53, nr 95).

⁵⁰ *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, s. 100, nr 68.

⁵¹ *Kościół w Polsce wobec problemów kultury*, w: *II Polski Synod*, s. 321, nr 33.

⁵² Tamże, s. 320, nr 30.

dzenie musi charakteryzować wysoki stopień kwalifikacji zawodowych i poziomu etyki zawodowej⁵³.

Miejscem właściwym do przechowywania cennych rzeczy ruchomych, zwłaszcza wycofanych z kultu, są muzea diecezjalne lub zorganizowane bezpiecznie kolekcje parafialne. Oprócz celu zabezpieczenia ich należy uwzględnić wykorzystanie tych zbiorów do celów duszpasterskich, zwłaszcza poprzez urządzenie stałych ekspozycji lub okresowych wystaw⁵⁴. Poprawne dla rangi dokumentu, także prawnego charakteru, byłoby umieszczenie zapisu z tekstu roboczego z 1991 r.: „Muzea kościelne rządzą się własnymi regulaminami zgodnymi z ramowym regulaminem zatwierdzonym przez Konferencję Episkopatu”⁵⁵, tylko przy drobnej zmianie słowa: „zatwierdzonym” na „zatwierdzanym”.

Analogicznie do wyżej wymienionych obiektów należy traktować archiwalia i księgozbiory biblioteczne. Ranga tych ostatnich wzrasta przy drogiej książce wartościowej: „każda parafia [...] powinna prowadzić bibliotekę i czytelną parafialną, systematycznie uzupełnianą...”⁵⁶.

Na uwagę zasługuje podkreślenie, iż ochronie podlegają również: otoczenie zabytkowych świątyń, cmentarze przykościelne, dzwonnice i drzewostany, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem. Należy opiekować się również kalwariami, drogami krzyżowymi, kaplicami, figurami przydrożnymi, a nawet ruinami świątyń i resztkami cmentarzy, także innych wyznań czy narodowości, jeśli taka zaistnieje potrzeba⁵⁷.

Trzy numery dokumentu poświęcono kwestii nowych wznoszonych budowli sakralnych, ich wystroju oraz wykonywanej w nich muzyce sakralnej⁵⁸.

b) *Dokumenty posoborowych synodów diecezjalnych*

Od zakończenia Soboru Watykańskiego II do końca 1999 r. odbyły się 23 synody diecezjalne, licząc tylko formalnie zakończone, których dokumenty

⁵³ *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, w: *II Polski Synod*, s. 100-101, nr 68; por. *Kościół w Polsce wobec problemów kultury*, tamże, s. 320, nr 30.

⁵⁴ *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, tamże, s. 101, nr 69.

⁵⁵ *Kościół w Polsce wobec problemów kultury*, tamże, s. 321, nr 34.

⁵⁶ *Ewangelizacja kultury i środków masowego przekazu*, tamże, s. 100, nr 66.

⁵⁷ Tamże, s. 101, nr 70.

⁵⁸ Tamże, s. 101, nr 71-73.

zostały opublikowane⁵⁹. Prawie we wszystkich znajdują się odniesienia do spraw ochrony zabytków, muzeów, archiwów, niekiedy także bibliotek. Podkreśla się w nich, że polska tradycja kulturowa jest tradycją chrześcijańską⁶⁰. Tę tradycję i dziedzictwo kulturowe należy szanować i pielęgnować⁶¹. W większości są to opisy sytuacji i sugestie pastoralne⁶².

Według mojej opinii najlepiej omawiana materia została ujęta w statutach i dokumentach wykonawczych I Synodu Diecezji Drohiczyńskiej⁶³,

⁵⁹ Wykaz zakończonych do końca 1999 r. synodów w diecezjach polskich: wrocławskiej (1967), poznańskiej (1968), gdańskiej (1973), warszawskiej (1973), katowickiej (1972-1975), krakowskiej (1972-1979), gnieźnieńskiej (1978-1981), lubelskiej (1977-1985), tarnowskiej (1982-1986), częstochowskiej (1976-1986), koszalińsko-kołobrzeskiej (1986-1990), w Lubaczowie (1990), kieleckiej (1994-1991), płockiej (1987-1991), wrocławskiej (1985-1991), poznańskiej (1992-1993), wrocławskiej (1977-1994), drohiczyńskiej (1994-1997), radomskiej (1997), łódzkiej (1996-1999), ełckiej (1997-1999). W diecezji poznańskiej i wrocławskiej w wymienionym okresie odbyły się po dwa synody diecezjalne. Zob. W. G ó r a l s k i, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, „Roczniki Nauk Prawnych” 8(1998), s. 239-261; M. F i a ł k o w s k i, *Stosunek chrześcijan do świata w świetle dokumentów polskich synodów po Soborze Watykańskim II. Studium teologiczno-pastoralne*, Lublin 2000, s. 19, mps, BKUL.

⁶⁰ Na przykład: II Synod Diecezji Lubelskiej (1977-1985), st. 476, s. 154; Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej (1972-1979), cz. III 2.10, s. 431; III Synod Diecezji Kieleckiej (1984-1991), cz. B, r. III.2, s. 177.

⁶¹ I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej (1986-1990), st. 5, s. 2; I Synod Diecezji Katowickiej (1972-1975), X.4.2, s. 162-163; Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej (1972-1979), cz. I 3.26, s. 208; II Synod Archidiecezji Warszawskiej (1973), rozdz. V § 27, s. 198; II Synod Diecezji Wrocławskiej (1977-1991), st. 456, s. 127.

⁶² Por. regulacje synodów diecezjalnych z okresu międzywojennego. Przepisy były sformułowane bardziej w formie zobowiązującej i szczegółowo. Na przykład Pierwszy Synod Lubelski z 1928 zawierał tę materię w *Instrukcji odbywania wizytacji dziekańskiej w parafii* (art. 11), *Kwestionariuszu o stanie parafii*, *Instrukcji o Konferencjach dekanalnych*. Zob. *Synodus Dioecesisana Lublinensi prima*, Lublina 1928.

Statut Pierwszego Synodu Diecezji Tarnowskiej z tegoż roku uzależniał jakiegokolwiek zmiany w stanie zabytków kościelnych od zgody Diecezjalnej Komisji Mieszanej dla Ochrony Zabytków (Statut 180). Zob. *Pierwszy Synod Diecezji Tarnowskiej*, Tarnów 1928.

Statuty Synodu Lwowskiego nakazywały duchowieństwu otoczyć życzliwą opieką Muzeum Diecezjalne i do niego polecał chętnie przekazywanie rzeczy, które na miejscu przestały służyć pierwotnemu przeznaczeniu, w tym zużyte paramenty i sprzęty (181, 191), przeprowadzać pilnie konserwacje, ale za zgodą ordynariusza (186). Zob. *Lwowski Synod Archidiecezjalny R.P. 1930*, Lwów 1930.

Synod Wileński z 1931 r. ustanowił Muzeum Diecezjalne i wydał szczegółową *Instrukcję o konserwacji zabytków sztuki, kultury i historii będących w posiadaniu Kościoła na terenie archidiecezji*, powołał dekanalne komisje jako organy Diecezjalnej Komisji Konserwatorskiej. Zob. *Synodus Archidioecesisana Vilnensis*, Wilno 1932.

⁶³ Cz. IV, nr 217, s. 166 oraz Cz. I, nr 64, s. 66.

III Synodu Archidiecezji Łódzkiej⁶⁴, Drugiego Synodu Diecezji Sandomierskiej⁶⁵, I Synodu Diecezji Ełckiej⁶⁶ i I Synodu Diecezji Łowickiej⁶⁷. Na przykład w dokumentach posynodalnych pierwszego z wymienionych oprócz przypomnienia mocy obowiązującej przepisów kanonicznych i prawa polskiego zarządza się m.in. obowiązek stałej opieki, gdy kościół jest otwarty, prowadzenie ewidencji całego zabytkowego wyposażenia przez sporządzanie kart inwentaryzacyjnych ruchomych obiektów łącznie z fotografiami i dokładnym opisem, przy czym jeden egzemplarz spisu musi być przekazany do Kurii Biskupiej. We wszystkich kościołach, w pierwszej kolejności w zabytkowych, nakazano instalację systemów alarmowych, przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych. II Synod Archidiecezji Łódzkiej położył akcent m.in. na zabezpieczenie ruchomych dzieł sztuki, dawnych wydawnictw, wskazując na Muzeum Archidiecezji jako właściwe miejsce do przyjęcia ich w depozyt. Do statutów dołączono *Statut Archiwum Archidiecezjalnego* (s. 147--148). W diecezji sandomierskiej poleca się ścisłą kontrolę inwentarza przez wizytatorów oraz przy przekazywaniu zarządu; w tym celu wydano wzory odpowiednich protokołów i kwestionariuszy. Zasadniczo nie zamieszczano wcześniej wydanych aktów normatywnych przez Konferencje Episkopatu bądź jej komisje. Na uwagę zasługuje podkreślenie walorów historycznych i zabytkowych cmentarzy w aktach I Synodu Diecezji Łowickiej⁶⁸. Prawie we wszystkich dokumentach akcentuje się rolę odpowiednich wydziałów kurii biskupich, kompetentnych w sprawach opieki nad dobrami kultury. Noszą one różne nazwy, na przykład: Referat ds. Budownictwa, Renowacji i Remontów Obiektów Sakralnych (Sandomierz), Wydział Konserwacyjno-Budowlany (Łowicz), Diecezjalna Komisja ds. Architektury i Sztuki Sakralnej (Ełk).

⁶⁴ Statuty art. 351-353, s. 87; *Instrukcja o działalności inwestorów kościelnych*, nry 15-19, s. 144-145.

⁶⁵ *Struktury diecezjalne*, nr 8 i 14, s. 161-163; *Wzory inwentarzy i protokołów zdawczo-odbiorczych*, s. 444 nn., 456 nn.

⁶⁶ Statuty 927-946, s. 147-150; *Regulamin Diecezjalnej Komisji ds. Architektury i Sztuki Sakralnej*, s. 198.

⁶⁷ Statuty 282 i 290.

⁶⁸ Statuty 290, s. 79; *Instrukcja synodalna o cmentarzach grzebalnych*, nr 10, s. 264; *Instrukcja Komisji Episkopatu do spraw Sztuki Kościelnej o ochronie cmentarzy* (1987), s. 266-270.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując, mogę stwierdzić, że z punktu widzenia obowiązujących norm kanonicznych istnieje wystarczająca troska o ochronę kościelnych dóbr kultury. Na uwagę zasługuje otwartość prawodawcy na obowiązujące w poszczególnych krajach prawo państwowe oraz uwzględnianie stosownych postanowień w przypadku podpisywania przez Stolicę Apostolską umów bilateralnych. Na zapisach w dokumentach polskich synodów diecezjalnych zaważył ich charakter duszpasterski oraz w większości ucieczka od zobowiązującego charakteru postanowień chociaż umieszczanych w Statutach. Nie jest to jednak wielki defekt, ostatecznie nie odejmują takiego charakteru nadrzędnym normom kodeksowym.

Czym innym jest ocena stosowania i egzekwowania obowiązujących przepisów przez osoby odpowiedzialne i sprawujące nadzór.

Podobnie jak kanonista nie może zapominać, iż *Salus animarum suprema lex* (por. kan. 1752), tak również stosujący obowiązujące prawo w omawianej materii, winni pamiętać, że:

1. „Muzea sztuki sakralnej nie są składowiskami martwych eksponatów, ale rozsadnikami wiecznie kwitnącego życia, w których przekazywany jest z pokolenia na pokolenie geniusz i duchowość wspólnoty wierzących”;

2. „Archiwa [...] kościelne, nie tylko przechowują ślady ludzkich dokonań, ale skłaniają też do refleksji nad działaniem Bożej Opatrzności w historii, tak że dokumenty w nich zgromadzone stają się pamiętką ewangelizacji prowadzonej w ciągu dziejów i autentyczną pomocą duszpasterską”;

3. „[...] biblioteki kościelne nie są świątyniami jałowej wiedzy, ale skarbnicami prawdziwej mądrości, która ukazuje historię człowieka – chwały Żywego Boga – poprzez owoce pracy tych, którzy w różnych cząstkach stworzonego świata i w głębinach ludzkich dusz szukali Jego śladów”⁶⁹.

Pamiętać o tym należy, podejmując starania, by dobra kultury chronić, zachowywać pamięć o dziełach Kościoła, umożliwiając korzystanie z zasobów badaczom nauk humanistycznych.

⁶⁹ J a n P a w e ł II, *Sztuka i kultura w służbie ewangelizacji*, „L'Osservatore Romano” 1997, nr 12, s. 4.

Autor przekazał tekst artykułu organizatorom sympozjum 30 X 2000 r.

THE PROTECTION OF CULTURAL GOODS
IN THE LAW OF THE ROMAN-CATHOLIC CHURCH

S u m m a r y

The paper consists of two parts. The first one shows how one may care about cultural heritage in the Church. Here the church structures can animate this process, especially the Papal Commission for the Church Cultural Goods established by John Paul II in 1993. According to the title, the emphasis is laid on the legal regulations contained in the Code of Canon Law of 1983.

The second part shows how the Church protects cultural heritage in Poland. With respect to the structure of the first part, the organizational units are described here, i.e. the Council for Culture and Protection of Cultural Heritage of the Conference of Polish Episcopate, and diocesan commissions. The paper gives a short review of what science has to say in this matter as it is presented in the Documents of the 2nd Plenary Synod and 23 post-conciliar diocesan synods.

To sum it up, the author states that from the point of view of the canon norms in power there is a sufficient care about the protection of the church cultural goods. The purpose for this paper was not to evaluate the application and execution of the current regulations. For this purpose it would suffice to quote John Paul II's of 25th September 1997 to the participants of the 2nd Plenary Assembly of the Papal Commission for Cultural Goods.

Translated by Jan Kłos